

૮૭ ગાથાનો કળશ. કળશ છે ને? ૧૧૬ મો કળશ.

શલ્યત્રયં પરિત્યજ્ય નિ:શલ્યે પરમાત્મનિ ।

સ્થિત્વા વિદ્વાન્સદા શુદ્ધમાત્માનં ભાવયેત્સ્ફુટમ્ ।।૧૧૬।।

શ્લોકાર્થ :- ‘ત્રણ શલ્યને પરિત્યાગી,...’ આ તો મૂળ વાત છે ને. મિથ્યાશલ્ય, નિદાનશલ્ય અને માયાશલ્ય. ‘ત્રણ શલ્યને પરિત્યાગી,...’ પરિ એટલે સમસ્ત પ્રકારે ત્યાગીને. ફરીને ઉત્પન્ન ન થાય એ રીતે. એ શબ્દ વાપર્યો છે. પરિત્યાગીને. ત્રણ પ્રકારના શલ્ય છોડી દઈને, સર્વથા છોડી દઈને ‘નિ:શલ્ય પરમાત્મામાં...’ કેમ કે પરમાત્મસ્વરૂપ જે છે એ તો નિ:શલ્ય છે. પોતાનું પરમાત્મ સ્વરૂપ, ભગવત્ સ્વરૂપ, શુદ્ધ પરમેશ્વર સ્વરૂપ એ તો નિ:શલ્ય છે. વસ્તુ છે એ તો નિ:શલ્ય છે. વસ્તુમાં શલ્ય નથી, આવરણ નથી, વસ્તુમાં કાંઈ અલ્પતા પણ નથી. એવો નિ:શલ્ય પરમાત્મા (પોતે છે). આહાહા...! વાત બેસવી કઠણ (પડે). પ્રથમ સમ્યગ્દર્શનમાં, આ નિ:શલ્ય પરમાત્મા છે તેમ એને દષ્ટિમાં, અનુભવમાં આવવું જોઈએ. પરમાત્મા પરમ સ્વરૂપ જે ભગવાન, એમાં કોઈ રાગ-દ્વેષ તો નથી, શલ્ય નથી. નિ:શલ્ય પરમાત્મા. પહેલા આવી ગયું છે. પહેલા આવ્યું હતું ને?

‘નિશ્ચયથી નિ:શલ્ય સ્વરૂપ પરમાત્મા...’ કાલે પહેલી લીટી આવી હતી. ૮૭-ગાથાની પહેલી લીટી. આહાહા...! ચૈતન્યસ્વરૂપ વીતરાગમૂર્તિ આત્મા, પરમસ્વરૂપ પરમાત્મા એ નિ:શલ્ય છે. વસ્તુમાં શલ્ય છે નહિ પણ પર્યાયમાં જે શલ્ય છે, એથી કહે છે, ‘નિ:શલ્ય પરમાત્મામાં સ્થિત રહી,...’ વસ્તુ છે તો શલ્ય રહિત પણ પર્યાયમાં જે શલ્ય હતું એને છોડીને ‘નિ:શલ્ય પરમાત્મામાં સ્થિત રહી,...’ પરમસ્વરૂપ પરમાનંદમૂર્તિ પ્રભુ, ભગવત્સ્વરૂપ, એમાં સ્થિત રહીને. આ પ્રતિક્રમણ, આ સામાયિક, આ ધર્મ, આ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર મોક્ષનો માર્ગ આ છે. આહાહા...!

પહેલી વાત એ કરી, ત્રિશલ્ય પરમાત્મા પરિત્યાગી. પર્યાયમાં શલ્ય છે પણ પરમાત્મસ્વરૂપ ત્રિકાળી દ્રવ્ય છે એમાં શલ્ય નથી. તેથી પરમાત્માનું ધ્યાન કરી અને નિ:શલ્ય એવા પરમાત્મામાં સ્થિર થા. ‘નિ:શલ્ય પરમાત્મામાં સ્થિર રહી,...’ ચૈતન્યબિંબ આનંદકંદ

પ્રભુ અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર-દરિયો, એવો જે પરમાત્મા પોતે આત્મા, તેને સર્વથા શલ્યરહિત એટલે કે ફરીને શલ્ય ન થાય એવી રીતે. આહાહા...! આવું કામ છે.

તેથી ‘પરમાત્મામાં સ્થિત રહી, વિદ્વાને...’ વિદ્વાન એને કહીએ. આહાહા...! બહુ શાસ્ત્રને જાણ્યા હોય, ભાણ્યા હોય, દુનિયાને સમજાવતા-કહેતાં આવડ્યું હોય એની અહીં વાત નથી. આ વિદ્વાન. નિ:શલ્ય પરમાત્મામાં સ્થિર રહે તે વિદ્વાન. આહાહા...! એ પંડિત, વિદ્વાન. ભલે જાણપણું થોડું હોય, બીજાને સમજાવતા આવડતું પણ ન હોય... આહાહા...! પણ નિ:શલ્ય પરમાત્મામાં સ્થિર રહે તે વિદ્વાન છે. જે કામ મોક્ષને માટે કરવું છે તે કર્યું. આહાહા...! મોક્ષના માર્ગને સેવ્યો, એ વિદ્વાન છે. આહાહા...!

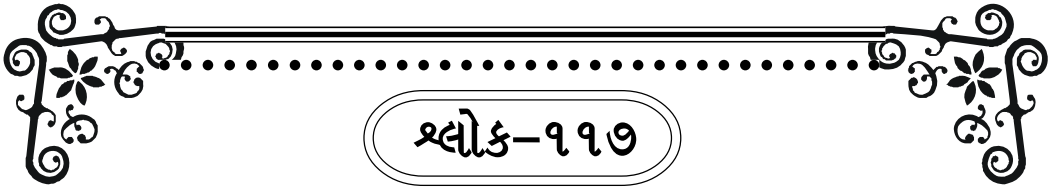
‘વિદ્વાને સદા શુદ્ધ આત્માને...’ આહાહા...! પંડિત એને કહીએ કે ‘નિ:શલ્ય પરમાત્મામાં સ્થિર રહી, વિદ્વાને સદા...’ કોઈ ક્ષણ એવી કરીને નહિ, સદા. આહાહા...! ‘શુદ્ધ આત્માને સ્ફુટપણે...’ વસ્તુ જેવી શુદ્ધ છે, પરમાત્મસ્વરૂપ જ છે એને પ્રગટ સ્ફુટપણે. પર્યાયમાં પ્રગટ સ્ફુટપણે... આહાહા...! સદા આત્માને સ્ફુટપણે-પ્રગટપણે (ભાવવો). શક્તિ અને દ્રવ્યસ્વભાવ તો છે, પરમાત્મા જ છે પણ વિદ્વાને પર્યાયમાં પ્રગટ કરીને. શક્તિની-સ્વભાવની વ્યક્તિ પર્યાયમાં પ્રગટ કરીને ‘ભાવવો.’ બહુ થોડા શબ્દો છે.

‘સદા શુદ્ધ આત્માને સ્ફુટપણે...’ પ્રગટપણે, વ્યક્તપણે ‘ભાવવો.’ એનું નામ ધર્મ અને મોક્ષનો માર્ગ, એનું નામ ભાવપ્રતિક્રમણ (છે). આ તો એવા ઘણા પરિક્રમણા કર્યા. એ પ્રતિક્રમણ નહિ. જેનાથી ખસ્યો અને જેમાં વસ્યો, એમાંથી ખસે નહિ. એનું નામ અહીંયાં પ્રતિક્રમણ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! શું કહ્યું ઇ? પ્રતિક્રમણ શબ્દ છે ને? એ શલ્ય અને વિકારથી ખસ્યો અને ત્રિકાળી પરમાત્મા નિ:શલ્ય તેમાં વસ્યો, તેમાં સ્થિર થયો, એણે સદાય આત્માને પ્રગટપણે ભાવવો. પર્યાયમાં એ પરમાત્મા છે તેમ ભાવના કરવી. આહાહા...! આવું આકરું પડે. પણ એનું વ્યવહાર સાધન કાંઈક હશે નહિ? આવું સાધન! સાધન આ જ છે. બીજું સાધન છે નહિ. બીજું કહેવામાં આવ્યું હોય, વ્યવહાર ઉપચારથી કથન (આવ્યા હોય) એ વાસ્તવિક વસ્તુ નથી. આહાહા...!

જેવો એ પ્રભુ પૂર્ણાનંદનો નાથ પરમાત્મા અંદર છે, એને સ્વભાવ છે અને પરમાત્માની શક્તિ છે, તેને પર્યાયમાં પ્રગટપણે પરમાત્માની ભાવના કરીને પ્રગટ કરવો. આહાહા...! આનું નામ પ્રતિક્રમણ, એનું નામ પરચખાણ, એનું નામ આત્માની ભક્તિ, એનું નામ આત્માની સમાધિ, એનું નામ આત્માનું ધ્યાન, એનું નામ આત્માની ભાવના. આહાહા...!

‘શુદ્ધ આત્માને...’ જે ત્રિકાળ શલ્યરહિત પ્રભુ આત્માને ભાવવો એટલે કે ત્રિકાળી શુદ્ધ પરમાત્મા નિ:શલ્ય સ્વરૂપ (છે) તેમાં એકાગ્ર થવું, એ પરમાત્માની ભાવના (છે). ભાવના શબ્દે વિકલ્પ એમ નહિ. ભાવવું એટલે કલ્પનાથી ભાવવું એમ નહિ. એ વસ્તુ ભાવસ્વરૂપ, શુદ્ધ પૂર્ણ આનંદનું ધામ ‘સ્વયં જ્યોતિ સુખધામ’ સ્વયં ચૈતન્યપ્રકાશ અને આનંદનું ધામ

(છે) તેને પર્યાયમાં ભાવવો. આહાહા..! એને ધ્યેય બનાવી અને પર્યાયમાં તેની ભાવના કરવી. નિર્વિકલ્પ સમાધિ, નિર્વિકલ્પ ભાવ કરવો એનું નામ ભાવના, એનું નામ સાચું પ્રતિક્રમણ છે. જૂઠા પ્રતિક્રમણ તો અનંતવાર કર્યાં. એમાં કાંઈ વળ્યું નહિ. આહાહા..! ભવનો અભાવ થયો નહિ. ‘લંડન’નો કાગળ આવ્યો છે ‘વીરચંદભાઈ’! ‘પ્રેમચંદ’ ‘લંડન’નો કાગળ આવ્યો છે. બહુ ખુશાલી બતાવી છે. ‘ભગવાનજીભાઈ’ ત્યાં ગયા હશે હમણાં. ‘મોમ્બાસા’ ‘લંડન’ વાંચન કર્યું હશે ‘લંડન’. પચાસેક માણસ ભેગા થતાં. આમંત્રણ થોડાને આપ્યું હતું, જગ્યા થોડી હતી. નહિતર કહે બહુ માણસ (આવત). આ વાત ‘લંડન’માં ચાલી છે. આહા..! ઘરે પુસ્તકો વસાવ્યા છે. ટેપ રેકોર્ડિંગ કેટલાય વસાવ્યા છે. ટેપ રેકોર્ડિંગ કેટલાકને આપ્યા. ‘લંડન’માં પ્રચાર કરે છે. બાપુ! માર્ગ આ છે. બીજે માર્ગે જશો તો આ ભવ તો એના એ રહેશે. ચોરાશીના અવતાર ભવાટવીનો તને ભાવ, એ ભવાટવીનો ભાવ પણ અનાદિનો છે, પ્રભુ! આહાહા..! એનાથી રહિત ભાવ થયા વિના ભવાટવી ટળે એવું નથી. આહાહા..! બહુ ખુશાલી બતાવી છે. ત્રણ-ચાર પાના આવ્યા છે. એ ૧૧૬મો કળશ થયો.

શ્લોક-૧૧૭

(પૃથ્વી)

કષાયકલિરંજિતં ત્યજતુ ચિત્તમુચ્ચૈર્ભવાન્
 ભવભ્રમણકારણં સ્મરશરાગ્નિદગ્ધં મુહુઃ।
 સ્વભાવનિયતં સુખં વિધિવશાદનાસાદિતંઃ
 ભજ ત્વમલિનં યતે પ્રબલસંસૃતેર્ભીતિતઃ ॥૧૧૭॥

[શ્લોકાર્થ :-] હે યતિ ! જે (ચિત્ત) ભવભ્રમણનું કારણ છે અને વારંવાર કામબાણના અગ્નિથી દગ્ધ છે - એવા કષાયકલેશથી રંગાયેલા ચિત્તને તું અત્યંત છોડ; જે વિધિવશાત્ (-કર્મવશપણને લીધે) અપ્રાપ્ત છે એવા નિર્મળ *સ્વભાવનિયત સુખને તું પ્રબળ સંસારની ભીતિથી ડરીને ભજ. ૧૧૭.

* સ્વભાવનિયત = સ્વભાવમાં નિશ્ચિત રહેલ; સ્વભાવમાં નિયમથી રહેલ.

શ્લોક-૧૧૭ ઉપર પ્રવચન

૧૧૭.

કષાયકલિરંજિતં ત્યજતુ ચિત્તમુચ્ચૈર્ભવાન્
 ભવભ્રમણકારણં સ્મરશરાગ્નિદગ્ધં મુહુઃ ।
 સ્વભાવનિયતં સુખં વિધિવશાદનાસાદિતંઃ
 ભજ ત્વમલિનં યતે પ્રબલસંસૃતેર્ભીતિતઃ ॥૧૧૭॥

શ્લોકાર્થ :- ‘હે યતિ !...’ મુનિની મુખ્યતાથી વાત કરી છે ને? ‘હે યતિ!’ હે મુનિ! હે સ્વરૂપનું યતન કરનાર, જતન કરનાર જતિ! સ્વરૂપ પરમાત્મા જે નિઃશલ્ય છે, તેની જતના, યતના, રક્ષા કરનાર યતિ. ‘જે (ચિત્ત) ભવભ્રમણનું કારણ છે...’ આહાહા...! જે ચિત્ત શલ્યસહિત છે એ ભવભ્રમણનું કારણ છે. આહાહા...! મિથ્યાત્વશલ્ય, નિદાનશલ્ય, માયાશલ્ય, ‘જે (ચિત્ત)...’ એટલે ભાવ ‘ભવભ્રમણનું કારણ છે...’ બહારમાં સંયોગોને ભવભ્રમણનું કારણ કહ્યું નથી. ભવભ્રમણનું કારણ અંદરની ચિત્ત મલિનતા. પર્યાયમાં મિથ્યાત્વ રાગાદિની મલિનતા, એ ભવભ્રમણનું કારણ છે. સંયોગી ચીજ અનંતી હોય એ ભિન્ન છે. એ કંઈ ભવભ્રમણનું કારણ નથી. આહાહા...! તારી પર્યાયમાં દ્રવ્ય સ્વભાવનો અનાદર કરી અને રાગાદિ શલ્યને પોતાના માની, આદર કરે તે ભવભ્રમણનું કારણ છે. આહાહા...! પ્રવૃત્તિ આડે એને આવી નિવૃત્તિ લેવી. આહાહા...!

એ ‘ભવભ્રમણનું કારણ છે...’ કોણ? મિથ્યાશ્રદ્ધા, મિથ્યાજ્ઞાન, મિથ્યા નિદાન અને માયા (શલ્ય) એ ભવભ્રમણનું કારણ છે. ભગવાન દ્રવ્યસ્વભાવ ત્રિકાળ નિરાવરણ અને ભવના સ્વભાવના ભાવથી અભાવરૂપ છે. એને પર્યાયમાં ભવભ્રમણના કારણવાળા ભાવથી... આહાહા...! ‘અને વારંવાર કામબાણના અગ્નિથી દગ્ધ છે-’ આહાહા...! ભગવાન આનંદસ્વરૂપ, શાંતસ્વરૂપ (છે) એને વારંવાર વિકલ્પો ઉત્પન્ન કરી.. આહાહા...! પુણ્ય અને પાપના વિકલ્પોને ઉત્પન્ન કરી ‘કામબાણના અગ્નિથી દગ્ધ છે-’ એ વિકલ્પના ભાવ છે એ કામબાણ છે. તેનાથી આત્મા અશાંતિમાં બળી રહ્યો છે. આહાહા...! ઝીણું પડે. કામબાણ નામ ઇચ્છા, આત્મામાં ઇચ્છા નથી. આત્મા તો ઇચ્છારહિત શુદ્ધ છે. એને ઇચ્છાના કામબાણ. એક પછી એક ઇચ્છાના કામબાણથી... આહાહા...! ‘અગ્નિથી દગ્ધ છે...’ ઇચ્છાના બાણથી, અગ્નિથી દગ્ધ છે.

ભગવાન નિર્મળાનંદ શાંત, તે આ ઇચ્છાઓના બાણથી દગ્ધ છે. આહાહા...! યાહે તો એ શુભ-અશુભની કલ્પના હો, પણ એ ઇચ્છાના બાણથી શાંતમૂર્તિ ભગવાન પર્યાયમાં દગ્ધ નામ બળી ગયો છે. આહાહા...! ઇચ્છા વિનાનો આત્મા છે. એને ઇચ્છાના બાણથી

ઉત્પન્ન કરી અને વર્તમાન પર્યાયમાં શાંતિથી બળી રહ્યો છે. દ્રવ્ય તો દ્રવ્ય છે. આહાહા...! પણ પર્યાયમાં ઇચ્છાની જાળ ઊભી કરી અને આત્માની શાંતિ બળી રહી છે. આહાહા...! ઇચ્છારૂપી અગ્નિથી 'ક્યા ઇચ્છત અબૈ, હૈ ઇચ્છા દુઃખ મૂલ'. 'ક્યા ઇચ્છત અબૈ, હૈ ઇચ્છા દુઃખ મૂલ' આહાહા...! એ ઇચ્છા-વૃત્તિનું ઉત્પન્ન થવું, સ્વભાવ-સ્વભાવની ભાવના સિવાય... આહાહા...! પોતાના દ્રવ્ય સિવાય અનંત-અનંત દ્રવ્યો પર છે તેના તરફની ઇચ્છારૂપી બાણથી સ્વરૂપની પર્યાય બળી ગઈ છે, બળી રહી છે. શાંતિ બળે છે. પર્યાયથી, હોં! વસ્તુની શાંતિનું સ્વરૂપ તો ત્રિકાળ ધ્રુવ નિત્ય છે. સમજાય છે કાંઈ?

એ ઇચ્છારૂપી... આહાહા...! 'વારંવાર કામબાણ...' વારંવાર એટલે? એક પછી એક ઇચ્છાઓ કર્યા જ કરે. ક્યાંક ને ક્યાંક. ક્યાંક ને ક્યાંક. જેમ શું કહેવાય એ? રેટીયામાં સાંધે ને એક પછી એક પૂણી પછી એક. એમ આમાં એક પછી એક ઇચ્છાની પૂણી સાંધ્યા જ કરે. આહાહા...! એનાથી આત્માની શાંતિ દગ્ધ છે. ચાહે તો શુભ હોય કે ચાહે તો અશુભ હોય. આત્મા નિર્વિકાર શાંતસ્વરૂપનો સાગર, એની પર્યાયમાં શુભાશુભભાવની ઇચ્છાથી દાઝે છે ઇ. દાઝ છે. આહાહા...!

'એવા કષાયકલેશથી રંગાયેલા ચિત્તને...' 'રંજિત' છે ને 'રંજિત'? ઇચ્છારૂપી કષાય, એવા કષાયરૂપી કલેશ, એથી રંગાયેલું ચિત્ત. 'રંજિત' છે ને? આહાહા...! સ્વભાવ ભગવાન વીતરાગસ્વરૂપ, વીતરાગ સ્વભાવે રંગાવું જોઈએ. વીતરાગ સ્વભાવનો રંગ લાગવો જોઈએ. વીતરાગ સ્વભાવની મસ્તી પ્રગટવી જોઈએ. એને ઠેકાણે રાગના રંગથી રંગાયેલું ચિત્ત (છે). આહાહા...! એને 'તું અત્યંત છોડ;...' એવા રાગથી રંગાયેલું ચિત્ત, ચાહે તો શુભ હો કે અશુભ હો, એવા રંગાયેલા રાગથી રંજિત થયેલા ચિત્તને છોડ. આહાહા...! પરવસ્તુ છોડ એમ નથી કહ્યું. પરવસ્તુ તો છૂટેલી પડી જ છે. શરીર, લક્ષ્મી, આબરૂ, કીર્તિ, કર્મ એ કંઈ આત્મામાં વળગ્યા નથી. આહાહા...!

આ ચિત્ત, પર્યાયમાં રંગાયેલું ચિત્ત છે, એને છોડ. કે કેમ? અત્યંત છોડ. આહાહા...! એવા રાગને અત્યંત છોડ કે ફરીને રાગનો અંકુર થાય નહિ. સંતોની વાણી અપ્રતિહત્ છે. રાગનો રંગાયેલો છૂટતા, ફરીને રાગનો રંગ લાગે, એવો છે નહિ, પ્રભુ! રાગના રંગને અત્યંત છોડ, સ્વરૂપમાં રાગનો રંગ છે જ નહિ એવા સ્વરૂપની તને પ્રાપ્તિ થશે. આહાહા...! આવું સ્વરૂપ છે. આ બાયડી છોડ, છોકરા છોડ, કુટુંબ છોડ, ધંધો છોડ એમ નથી કહ્યું. એ તો છૂટેલું જ છે. ગ્રહ્યું છે કે દિ' તે છોડે? આ તો ગ્રહ્યું છે. ચિત્તમાં કષાયનો, ઇચ્છાનો ભાવ પકડ્યો છે. રાગથી રંગાઈ ગયો છે. પરથી રંગાયેલો નથી. પરવસ્તુ તારી પર્યાયમાં અડતી પણ નથી. આહાહા...! તારી પર્યાયમાં, હાલતમાં પરવસ્તુ અડી જ નથી. એથી એને ત્યાગવું એ શબ્દ અહીં છે નહિ. ફક્ત તારી પર્યાયમાં, ચિત્તમાં રાગનો રંગ રંગાઈ ગયો છે. જે સ્વરૂપમાં નથી એવું જે ચિત્ત રાગથી રંગાયેલું, એને અત્યંત છોડ. 'અત્યંત છોડ;...'

એમ કીધું છે. પહેલામાં આવ્યું હતું ને? પરિત્યાગ. પૂર્ણ રીતે ત્યાગ કર. આ અત્યંત છોડ. બીજી ભાષા કહી. એનો જ કળશ છે ને? આ ગાથાનો કળશ છે ને? આહાહા..!

આ તો ભવભ્રમણથી ગભરાયેલાની વાતું છે, બાપા! ભવભ્રમણ. આ દેહ છૂટીને ક્યાં જશે? આત્મા તો નિત્ય છે. કાયમ રહેશે. આ બધું છોડી, દેહનો કટકો પણ સાથે નહિ આવે. માણસ એમ કહે છે ને? એ જીવ ગયો. જીવ મરી ગયો એમ કહે છે? આ બધું પડ્યું રહ્યું. એની બધી ભેગી કરેલી મોકાણ. માણસની જાળું... આહાહા..! ઘરવખરી, બાયડી, છોકરા.. આહાહા..! અગ્નિનો ઘેરો ઘાલ્યો હતો, એ છૂટી ગયો. ગયો રખડવા. આહાહા..! પ્રભુ! તું ક્યાં જઈશ? ભવિષ્યના અનંતકાળમાં અનંતકાળ રહેવું છે. ભવિષ્યમાં અનંતકાળમાં તારે અનંતકાળ રહેવું (છે). તારો નાશ થાય એવું કાંઈ નથી. ત્યારે હવે તારે ક્યાં રહેવું છે? પ્રભુ! આમાં તો રહ્યો હવે, ચિત્તના રંગાયેલ રાગમાં તો અનંતકાળ રહ્યો. એથી તો દુઃખી છો.

હવે ‘અત્યંત છોડ;...’ એને છોડ. આહાહા..! ભવભ્રમણનો નાશ કરવો હોય તો રાગના રંગને છોડ. રાગની પ્રીતિને છોડ. અસ્થિરતાનો રાગ થાય પણ એની રુચિ અને પ્રીતિ છે એને છોડ. આહાહા..! ‘ચિત્તને તું અત્યંત છોડ; જે વિધિવશાત્...’ આહાહા..! હવે જે કર્મ જડ છે તેને વશ પડેલો પ્રભુ તું, આ વસ્તુની પ્રાપ્તિ નથી, અપ્રાપ્ત છે. કર્મને વશ પડેલો તને આત્મા અપ્રાપ્ત છે. આહાહા..! ભાષા છે ને. આહાહા..! તારો જે ચૈતન્યસ્વભાવ પરમાત્મસ્વરૂપ, એને વશ ન કરતાં, કર્મને વશ રહ્યો. કર્મને લઈને એમ નથી કહ્યું. કર્મને લઈને રખડે છે એમ નથી કહ્યું. શું કીધું?

‘વિધિવશાત્...’ તું કર્મને વશ થઈ ગયો છો. આમ વશ થવું જોઈએ. આહાહા..! અતીન્દ્રિય અનાકુળ આનંદનો નાથ પ્રભુ, અનાદિઅનંત અકષાયસ્વભાવની મૂર્તિ, એને વશ ન રહેતા તું કર્મને વશ પડ્યો. કર્મને તને વશ પાડ્યો છે એમ નહિ. આહાહા..! કર્મને વશાત્. આહાહા..! ‘(-કર્મવશપણાને લીધે) અપ્રાપ્ત છે...’ તું અપ્રાપ્ત છો. કર્મને વશ પડ્યા છતાં તને તો વિકારની, દોષની, દુઃખની પ્રાપ્તિ છે. ભગવાનની તો અપ્રાપ્તિ છે. આહાહા..! આ તો શાંતિની વાતું છે. આ કાંઈ મોટી કથા-વાર્તા નથી. કારણ નથી મોટું. આહાહા..! આ તો અંતર અધ્યાત્મની વાત છે. ‘પ્રેમચંદભાઈ’ બહુ બિચારાએ (લખ્યું છે). ‘ભગવાનજીભાઈ’એ પરમ દિ’ વાંચ્યું હતું. બહુ ખુશી થયા. (કાગળ મોટો હતો.) આહાહા..!

અરે..! આવી વાત ક્યાં છે? લોકોનો પોકાર એ છે, કર્મને કારણે રખડી રહ્યો છે. ચાર ગતિમાં કર્મને કારણે રખડે છે. પ્રભુનું વચન એમ છે, કે કર્મને વશ તું પડ્યો છો માટે રખડે છે. આવો ફેર છે. આહાહા..! ક્યાં ફેર છે એ સાંભળનારને ખબર ન પડે અને જી હા કર્યા કરે. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? સ્થાનકવાસીમાં પહેલા વ્યાખ્યાન વાંચે ને? ત્યારે પાંચ-દસ મિનિટ સ્તુતિ કરે. ‘કર્મે રાજા, કર્મે રંક, કર્મે વાળ્યો આડો અંક..’ એ સવારમાં

બોલે. પછી વ્યાખ્યાન ચાલુ કરે. હવે એમ કે ... એ પહેલા કરતા ને. આહાહા..!

અહીં તો પરમાત્મા એમ કહે છે, પ્રભુ! તું પરમાત્મા છો ને! એ પરમાત્માને આશ્રયે જવું જોઈએ, વશ પડવું જોઈએ. એને છોડીને તું ક્યાંક વશ તો છો. કોને વશ છો? કે કર્મને વશ પડ્યો છો તું. કર્મે તને વશ કર્યો નથી. કર્મે તને દાબ્યો નથી. તું કર્મને વશે દબાઈ ગયો છો. આહાહા..! ઓલા કહે કે નિમિત્તથી નૈમિત્તિક થાય. નિમિત્તથી નૈમિત્તિક ન માને એ મિથ્યાત્વ છે. પ્રભુ! પ્રભુ! અત્યારે સમાજ સાધારણ છે એમાં આ વાત ચાલશે. ભાઈ! પ્રભુના વિરહ છે એટલે ગમે તે રીતે વાતને ચલાવે. બાપુ! આમ ન ચાલે, ભાઈ! નિમિત્ત આવે એ પ્રમાણે નૈમિત્તિક થાય. એવું ન માને એ મિથ્યાત્વી છે એમ કહે છે.

વીતરાગની વાણી છે દિવ્યધ્વનિ, એનાથી નૈમિત્તિક જ્ઞાન થાય છે. અરે..! ભગવાન! તું કર્મને વશ પડ્યો, તને સમજણમાં આવતું નથી. કર્મનો વશ છોડ તો એ વાણી કાને પડે પણ જ્ઞાન તો તારાથી થાય છે. તે પણ જ્ઞાન પરલક્ષી, એ કંઈ સમ્યગ્જ્ઞાન નથી. આહાહા..! દિવ્યધ્વનિ કાને પડે. એ તો પરમાણુ છે. એથી અહીં જ્ઞાનની પર્યાય થાય એમ તો નથી. અહીંયા તે કાળે તેને જ્ઞાનપર્યાય કમે કમકાળમાં આવવાની છે એ થાય ત્યારે વાણી નિમિત્ત કહેવાય છે. એ જ્ઞાનની પર્યાય થઈ એ પણ કાંઈ સમ્યગ્જ્ઞાન નથી. કેમ કે એ હજી પરવશનું જ્ઞાન, પરસત્તાઅવલંબી જ્ઞાન છે. આહાહા..!

‘પરમાર્થવચનિકા’માં આવ્યું છે ને? ભાઈ! પરસત્તાઅવલંબી જ્ઞાનને ધર્મી મોક્ષમાર્ગ કહેતા નથી. સ્વસત્તાઅવલંબીને મોક્ષમાર્ગ કહે છે. છે ને? ‘બનારસીદાસ’. અને આ કેવળી વચન અનુસાર કહું છું એમ લખ્યું છે. છેલ્લો બોલ એમ લખ્યો છે. કેવળી વચન અનુસાર છે આ વચનો. આહાહા..! ‘બનારસીદાસ.’ સમકિત તો તિર્યંચ અને સિદ્ધનું સમકિત તો સરખું છે. સમકિતમાં શું ફેર છે? આહાહા..! ચારિત્રમાં સ્થિરતામાં ફેર છે.

અહીં એમ કહે છે,... આહાહા..! વિધિ એટલે કર્મ. વિધિ એટલે કર્મ. એને વશાત્. એને વશપણને લીધે, પ્રભુ અપ્રાપ્ત છે. ‘એવા નિર્મળ સ્વભાવનિયત...’ આહાહા..! કર્મને વશ પડેલો ‘અપ્રાપ્ત છે એવા નિર્મળ સ્વભાવનિયત...’ ‘સ્વભાવમાં નિશ્ચિત રહેલ; સ્વભાવમાં નિયમથી રહેલ.’ પ્રભુ. આહાહા..! સ્વભાવમાં રહેલો ભગવાન. એ ‘સ્વભાવનિયત સુખને તું પ્રબળ સંસારની ભીતિથી ડરીને ભજ.’ આહાહા..! શું કહે છે? પ્રભુ! તું સ્વવશ થા. પરવશને છોડી દઈ, કર્મના તાબેપણને, વશને છોડી દઈ, એવો જે ‘નિર્મળ સ્વભાવનિયત...’ સ્વરૂપસ્વભાવમાં નિશ્ચિત રહેલું સ્વરૂપ. સ્વભાવમાં નિત્ય રહેલ એવું સુખ. આત્માના સ્વભાવમાં નિયત અતીન્દ્રિય આનંદ પડ્યો છે. કર્મને વશે પડતા, વશે રહેતા પ્રભુ! તને દુઃખ થાય છે. એને છોડીને સ્વભાવને વશે જા. એ સ્વભાવ કેવો છે? કે ‘નિર્મળ સ્વભાવનિયત સુખ..’ નિર્મળ સ્વભાવમાં રહેલું સુખ, નિર્મળ સ્વભાવમાં નિયત-નિશ્ચયથી રહેલો આનંદ. આહાહા..!

‘જે વિધિવશાત્ અપ્રાપ્ત છે એવા નિર્મળ સ્વભાવનિયત સુખને તું પ્રબળ સંસારની ભીતિથી

ડરીને ભજ.' આ બાજુ ફરી જા. આહાહા...! કર્મ જડને વશે.. હવે જે ન દેખાય એની વાતું. કર્મ ઇન્દ્રિયથી દેખાય નહિ. આત્માનું દુઃખ છે એ ઇન્દ્રિય દેખાય નહિ. આત્માનું સુખ છે ઇન્દ્રિયથી દેખાય નહિ. આહાહા...! ભગવાન! પણ છે ને? ઇન્દ્રિયથી દેખાય કે ન દેખાય પણ વસ્તુ છે કે નહિ? એ કર્મને તાબે થયેલો છે કે નહિ? કેમકે તને આત્મા જે સ્વભાવમાં રહેલું સુખ, સ્વભાવમાં નિયત આનંદ રહેલું સુખ, એની અપ્રાપ્તિ છે, એથી તું પરને વશે પડ્યો છો એમ છે. અને પરવશને છોડ તો સ્વભાવમાં રહેલું સુખ પ્રબળ સંસારની ભીતિથી ડરીને...' આહાહા...! આ ચાર ગતિના ભવો... ઓહો...! અહીંથી નીકળીને ક્યાં જઈશ? પ્રભુ! એકેન્દ્રિય, બેઇન્દ્રિય, ત્રણેન્દ્રિય, ચોઇન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિય, તિર્યચ... આહાહા...!

એ પ્રબળ સંસારની ભીતિથી ડરીને...' કર્મને વશે પડેલો છે એવો જે આત્મા એ નિર્મળ સ્વભાવનિયત સુખ છે એને ભજ. એ આત્મામાં આનંદ છે તેને ભજ. આહાહા...! ભાષા થોડી અને ભાવ ઘણા. આમ વશ પડ્યો છે, એ કરતાં સ્વભાવમાં નિયત સુખ છે ત્યાં આવને. એમ કહે છે. કર્મને વશે પડીને સંસારમાં રખડી રહ્યો છો, તો એ સંસારના ભયથી ડરીને... આહાહા...! ક્યાં ઉપજીશ? ક્યાં જઈશ? ત્યાંથી પછી તને કેવો ભવ મળશે? મનુષ્યભવ ગયો પછી મનુષ્યભવ ક્યારે મળશે? અને મળે તો પણ અનંતવાર મળી ગયો છે. આહાહા...!

ભવ, સંસારના ભવની ભીતિ એટલે ભય, એનાથી ડરીને ભજ. આહાહા...! ડરીને દુઃખથી એ તો નરકનું, તિર્યચનું દુઃખ એમ નહિ. દુઃખથી ડરીને ભજ એમ નહિ. સંસાર આખું પરિભ્રમણનું, ચારે ગતિ દુઃખરૂપ છે. આહાહા...! ચારે ગતિના. સંસાર આખો લીધો છે ને? આ ક્યાં નરક અને તિર્યચનું દુઃખ જ એટલું છે. સ્વર્ગમાં પણ રાગનું દુઃખ છે. એકલી આકુળતા છે. આહાહા...!

'પ્રબળ સંસારની ભીતિથી...' પાછું એમ કહે છે. ઉગ્ર સંસારનો ડર લાવ. આહાહા...! 'નિર્મળ સ્વભાવનિયત સુખ...' ક્યારે મળે? કે પ્રબળ સંસારના ડરથી. તને સંસારનો ડર લાગે... આહાહા...! અરે...! હું આત્મા છું તો ખરો. આ દેહ તો અમુક કાળ રહેશે. પછી ક્યાં જઈશ? ચોરાશીના અવતાર બધા પડ્યા છે. ક્યાંય પત્તો નહિ મળે. એવા સંસારના પરિભ્રમણના દુઃખથી ડરીને. સ્વર્ગનું સુખ છે એ દુઃખ છે. સંસાર શબ્દે અહીં કાંઈ નરક અને તિર્યચ એકલી નહિ, ચારેય ગતિ. આહાહા...! આ શેઠાઈ છે કે મોટા રાજા છે માટે સુખી છે (એમ નથી), બિચારા બધા દુઃખી છે. અને વળી મરીને પાછા ક્યાંય ઢોરમાં જવાના. આહાહા...! ભાષા કેવી! આમ વશ થયો છો ને? તું. તેને લઈને નહિ. તારે લઈને.

હવે તારું પરવશને લઈને અપ્રાપ્ત છે, તો એવા નિર્મળ સ્વભાવનિયતમાં રહેલું સુખ, એ પ્રબળ સંસારની ભીતિથી ડરીને...' સુખને ભજને. સંસારના ભવના ડરથી આત્મા આનંદસ્વરૂપ છે, અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર છે, એને ભજને. આહાહા...! આવો ઉપદેશ

છે. આહાહા...! ટૂંકા શ્લોકો. 'પ્રબળ સંસારની ભીતિથી...' પ્રબળ સંસારનો ભય. એકલો સાધારણ નહિ. આહાહા...! ક્યાં જઈશ? કયે ઠેકાણે પડીશ? નિગોદમાં ગયો તો અનંતે કાળે પાછો ત્રસ થવું મુશ્કેલ પડશે. આહાહા...!

'પ્રબળ સંસારના...' ડરથી, ભયથી. ભયથી ડરીને ભજ. ભયથી ડરીને ભજ. આ કોને ભજ? આત્માના આનંદને. આત્મામાં રહેલો આનંદ છે. અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર ભગવાન છે. આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદ નિયત નિશ્ચય ભરેલો છે. નિત્ય છે, ધ્રુવ છે, કાયમ છે, એકરૂપ છે. આહાહા...! એને ભજ. પ્રબળ સંસારના ભયથી ડરીને ભજ. જો આમાંથી ખસ્યો તો ક્યાં જઈશ? ક્યાં થઈશ? આહાહા...! મોળો પાડી દે એવું છે એકવાર તો. '...ભાઈ'! આ દીકરા આવા થયા છે, પૈસા આવા પેદા થયા, ઠીકણા.. આપણે વધ્યા. પહેલા સાધારણ હતા અને મા-બાપ પાસે થોડું હતું. આપણે વધી ગયા. ક્યાં વધ્યા? શેમાં વધ્યા? આહાહા...!

'પ્રબળ સંસારના...' ભયથી ડર. ક્યાં જઈશ? ક્યાં થશે? એનાથી ડરીને આત્મામાં છે જ. નિયત છે. આત્મામાં આનંદ ભર્યો છે. એ તો અતીન્દ્રિય આનંદની મૂર્તિ પ્રભુ છે. આહાહા...! એ ઇન્દ્રિયથી જણાય એવો નથી, મનથી પણ જણાય એવો નથી, રાગથી પણ જણાય એવો નથી. આહાહા...! એવા અતીન્દ્રિય નિયત, નિશ્ચય આત્મામાં રહેલું, એને 'પ્રબળ સંસારની ભીતિથી ડરીને ભજ.' આહાહા...! ૧૧૭ થયો. ૧૧૭મો કળશ થયો ને?

ગાથા-૮૮

ચત્તા અગુપ્તિભાવં ત્રિગુપ્તિગુપ્તો હવેઈ જો સાહૂ।

સો પલિકમણં ઉચ્ચઈ પલિકમણમઓ હવે જમ્હા।।૮૮।।

ત્યક્ત્વા અગુપ્તિભાવં ત્રિગુપ્તિગુપ્તો ભવેદ્ધઃ સાધુઃ।

સ પ્રતિક્રમણમુચ્યતે પ્રતિક્રમણમયો ભવેદ્ધસ્માત્।।૮૮।।

ત્રિગુપ્તિગુપ્તલક્ષણપરમતપોધનસ્ય નિશ્ચયચારિત્રાખ્યાનમેતત્।

યઃ પરમતપશ્ચરણસરઃસરસિરુહાકરચંડચંડરશ્મિરત્યાસન્નભવ્યો મુનીશ્વરઃ બાહ્યપ્રપંચરૂપમ્ અગુપ્તિભાવં ત્યક્ત્વા ત્રિગુપ્તિગુપ્તનિર્વિકલ્પપરમસમાધિલક્ષણલક્ષિતમ્ અત્યપૂર્વમાત્માનં ધ્યાયતિ, યસ્માત્ પ્રતિક્રમણમયઃ પરમસંયમી અત એવ સ ચ નિશ્ચયપ્રતિક્રમણસ્વરૂપો ભવતીતિ।

જે સાધુ છોડી અગુપ્તિભાવ ત્રિગુપ્તિગુપ્તપણે રહે,
તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે પ્રતિક્રમણમયતા કારણે ૮૮.

અન્વયાર્થ :- [ય: સાધુ:] જે સાધુ [અગુપ્તિભાવ] અગુપ્તિભાવ [ત્યક્ત્વા] તજીને [ત્રિગુપ્તિગુપ્ત: ભવેત્] ત્રિગુપ્તિગુપ્ત રહે છે [સ:] તે (સાધુ) [પ્રતિક્રમણમય] પ્રતિક્રમણ [ઉચ્યતે] કહેવાય છે, [યસ્માત્] કારણ કે તે [પ્રતિક્રમણમય: ભવેત્] પ્રતિક્રમણમય છે.

ટીકા :- ત્રિગુપ્તિગુપ્તપણું (-ત્રણ ગુપ્તિ વડે ગુપ્તપણું) જેનું લક્ષણ છે એવા પરમ તપોધનને નિશ્ચયચારિત્ર હોવાનું આ કથન છે.

પરમ તપશ્ચરણરૂપી સરોવરના કમળસમૂહ માટે પ્રચંડ સૂર્ય સમાન એવા જે અતિ-આસન્નભવ્ય મુનીશ્વર બાહ્ય પ્રપંચરૂપ અગુપ્તિભાવ તજીને ત્રિગુપ્તિગુપ્ત નિર્વિકલ્પ-પરમસમાધિલક્ષણથી લક્ષિત અતિ-અપૂર્વ આત્માને ધ્યાવે છે, તે મુનીશ્વર પ્રતિક્રમણમય પરમસંયમી હોવાથી જ નિશ્ચયપ્રતિક્રમણસ્વરૂપ છે.

ગાથા-૮૮ ઉપર પ્રવચન

હવે ૮૮મી ગાથા. ૮૮-ગાથા.

ચત્તા અગુપ્તિભાવં તિગુપ્તિગુપ્તો હવેઈ જો સાહૂ.
સો પડિકમણં ઉચ્ચઈ પડિકમણમઓ હવે જમ્હા।।૮૮।।

જે સાધુ છોડી અગુપ્તિભાવ ત્રિગુપ્તિગુપ્તપણે રહે,
તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે પ્રતિક્રમણમયતા કારણે ૮૮.

આહાહા...! નિમિત્તને તો ક્યાંય ઉડાડી દીધું. પણ અંદરનું નિમિત્ત વ્યવહાર પ્રતિક્રમણ આદિ એને પણ ઉડાડી દીધું. આહાહા...! આ નિમિત્તથી અહીં થાય અને આ નિમિત્તથી અહીં થાય. અરે...રે...! પ્રભુ! આહાહા...! તે સમયનો પર્યાય તારાથી થાય છે, ત્યાં બીજું નિમિત્ત તને શું કરે? અડતું નથી. જેને અડતું નથી. તું અડતો નથી, તે અડતું નથી. આહાહા...! આવું સ્વરૂપ છે.

જે સાધુ છોડી અગુપ્તિભાવ ત્રિગુપ્તિગુપ્તપણે રહે,
તે પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે પ્રતિક્રમણમયતા કારણે ૮૮.

‘ટીકા :- ત્રિગુપ્તિગુપ્તપણું (-ત્રણ ગુપ્તિ વડે ગુપ્તપણું)...’ હવે શું કહે છે? મન, વચન અને કાયા જે પર તરફ વળે છે, એ અગુપ્તિ છે. એને હવે ગુપ્ત-છોડી દે. આહાહા...!

ભિન્ન ભિન્ન રીતે પ્રતિક્રમણની વ્યાખ્યા (કરી છે). કેમ કે ભિન્ન-ભિન્ન પ્રકારના પ્રતિક્રમણ દોષ છે કે નહિ? દોષ પણ ભિન્ન-ભિન્ન પ્રકારના છે ને? તે ભિન્ન-ભિન્ન પ્રકારના દોષોથી પાછો વાળવા, અંદર ઠરવા માટે ભિન્ન-ભિન્ન પ્રકારની વાત કરે છે. આહાહા...! 'ત્રિગુપ્તિગુપ્તપણું (-ત્રણ ગુપ્તિ વડે ગુપ્તપણું) જેનું લક્ષણ છે એવા પરમતપોધનને...' આહાહા...! જે મન, વચન અને કાયાના લક્ષથી છૂટી ગયો છે. આહાહા...! મન, વચન, કાયાની પ્રવૃત્તિ તરફના વલણથી છૂટી ગયો છે. મન, વચન, કાયા તો જડ છે. પણ તેના તરફના વલણવાળી જે અગુપ્તિ એનાથી ગુપ્તિમાં છૂટ્યો છે. આહાહા...! આ પ્રતિક્રમણ કહે છે, આ સાચી સામાયિક કહે છે. આહાહા...!

'ત્રિગુપ્તિગુપ્તપણું (-ત્રણ ગુપ્તિ વડે ગુપ્તપણું)...' મન, વચન અને કાયા, જે આ ત્રણ છે, તેના તરફના વલણનો ભાવ તે અગુપ્તિ છે. તેને છોડીને ગુપ્ત થા, અંદરમાં જા. આહાહા...! આ પ્રતિક્રમણ છે. આહાહા...! આવું તો સાંભળ્યું પણ ન હોય. સાંભળ્યું હોય તો દરકાર કરી નથી. અનંતકાળથી. ઓહો...! ભવનો ભયનો ડર. 'એવા પરમ તપોધનને...' મુનિની વાત મુખ્ય લીધી છે ને? મન, વચન અને કાયા આ ત્રણ તો જડ છે. એના તરફના વલણનો ભાવ તે અગુપ્તિભાવ છે. તે અગુપ્તિભાવને છોડીને અંદરમાં ગુપ્ત થા. આહાહા...! મન, વચન, કાયા જડ છે એને છોડવા નથી. 'ત્રિગુપ્તિગુપ્તપણું (-ત્રણ ગુપ્તિ વડે ગુપ્તપણું)...' એમ કહ્યું ને? મન, વચન અને કાયા જડથી ગુપ્ત થા એમ નહિ. આ તો જડ છે. મન, વાણી. એના તરફનું જે વલણ છે તે અગુપ્તિભાવ છે. તેને છોડીને ગુપ્ત થા. આવી વાતું.

'જેનું લક્ષણ છે એવા પરમ તપોધનને...' મહામુનિ, તેને 'નિશ્ચયચારિત્ર હોવાનું...' તેને સાચું ચારિત્ર હોવાનું 'આ કથન છે.' સાચું પ્રતિક્રમણ કહો કે સાચું ચારિત્ર કહો (કે) નિશ્ચયચારિત્ર (કહો). વ્યવહાર પંચમહાવ્રત એ નહિ. પંચમહાવ્રતના વિકલ્પો એ બધી મન, વચન, કાયા તરફના વલણવાળી વાત છે. વ્યવહાર પાંચ સમિતિ, ગુપ્તિ આદિ. એનાથી છૂટીને અંદરમાં જા. 'એવા પરમ તપોધનને નિશ્ચયચારિત્ર હોવાનું આ કથન છે.' વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)